

ZEMSKÉ DESKY (ZD)

V ČECHÁCH

Zemské desky byly úřední dokumenty vedené u zemského soudu. Svě prapočátky mají nejspíše jako pomocné záznamy písaře zemského soudu, které v období 1260-1278 získaly svoji oficiální roli. Z počátku měly desky ráz královské instituce, postupně se (po vymření Přemyslovců) vyvinuli v instituci plně stavovskou. S Obnoveným zřízením zemským přešly ZD zpět pod autoritu panovníka. Ačkoliv byly desky vedeny ještě v 19. stol., jejich faktický význam končí s reformami Josefa II.

Hlavním úkolem ZD byla evidence záležitostí šlechty v otázkách trestněprávních a majetkových. Desky byly vedeny v několika řadách:

- a) *desky půhonné (libri citationum)* – žaloby a soudní obsílky
- b) *desky trhové (libri contractuum)* – zápisy převodů šlechtického nemovitého majetku
- c) *desky zápisné (libri obligationum)* – zaznamenávaly dluhy (založeny za vlády Karla IV.)
 - a. *větší* – záznamy o dluzích nad 100 kop grošů
 - b. *menší* - dluhy menší než 100 kop grošů
- d) *desky památné (libri memoriarum)* – mj. rozsudky soudu a usnesení zemského sněmu (od poloviny 15. stol.)

Vedle těchto desk existovala ještě řada vedlejších knih (např. *kvaterny obeslání, registra svědomí, knihy úroční...*)

Většina ZD byla zničena při požáru Pražského hradu v roce 1541 (dochovaly se: půhonný kvatern z let 1316 – 1324 a jeden výpis z desk). Ihned po požáru byly ZD obnoveny a týž rok se začalo s rekonstrukcí obsahu shořelých desk. Vznikla kopie ZD, která měla být uložena na Karlštejně, avšak z ekonomických důvodů bylo její vedení brzy zrušeno. ZD byly vedeny v podobě kvatern – 4 archů (příp. 2 dvojlistů) pergamenu či papíru, které byly později svázané do knihy. Zpočátku byly ZD psány pouze latinsky, později česky a německy.

NA MORAVĚ (ZDM)

Moravské zemské desky byly obnoveny v roce 1348 z popudu Karla IV., a to ve dvou řadách (řada trhová a řada půhonná). Zároveň byly také vedeny ve dvou místních řadách – pro Brno a pro Olomouc – z důvodu střídavého zasedání moravského zemského sněmu v obou těchto městech. Ke sloučení řady brněnské a olomoucké došlo v roce 1642.

VE SLEZSKU

Slezské zemské desky (míněno pro území dnešní České republiky) vznikly někdy v 2. pol. 14. stol., snad v souvislosti s dělením opavského knížectví v roce 1377. Byly vedeny pro knížectví krnovské (dochované od r. 1404) a knížectví opavské (dochované od r. 1410). Od 16. stol. byly vedeny zemské desky i pro knížectví těšínské. Desky byly vedeny v podobě *knih předních* (obdoba knih pohonných) a *knih zadních* (obdoba knih trhových)

EDICE

ČESKÉ

LETOŠNÍK, V. (ed.): *Die böhmische Landtafel. Inventar, register, Übersichten*. Praha 1944.

DVORSKÝ, F. – EMLER, J. (ed.): *Reliquiae tabularum terrae citationum vetustissimae - Nejstarší zbytky desk zemských půhonných*. Praha 1868.

EMLER, J. (ed.): *Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae anno MDXLI igne consuptarum - Pozůstatky desk zemských království českého r. 1541 pohořelých*. I. - II. Praha 1870 - Praha 1872.

MORAVSKÉ

CHLUMECKÝ, P. - CHYTIL, J. - DEMUTH, K. - WOLFSKRON, A. (ed.): *Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren*. Brno 1856.

KALINA, T. (ed.): *Moravské zemské desky. II. sv. řady brněnské 1480 – 1566*. Brno 1950.

ROHLÍK, M. (ed.): *Moravské zemské desky. III. sv. řady brněnské 1567 – 1641*. Praha 1957.

MATĚJEK, F. (ed.): *Moravské zemské desky. II. sv. řady olomoucké 1480 – 1566*. Brno 1948.

MATĚJEK, F. (ed.): *Moravské zemské desky. III. sv. řady olomoucké 1567 – 1642*. Brno 1953.

LITERATURA

ŠEBÁNEK, J. – FIALA, Z. – HLEDÍKOVÁ, Z.: *Česká diplomatika do roku 1848*. Praha 1984.

HLAVÁČEK, I. – KAŠPAR, J. – NOVÝ, R.: *Vademecum pomocných věd historických*. Jinočany 2004.